

A nyelvtudomány és a könyvtártudomány interdiszciplináris kapcsolatairól

1. Bevezetés

A könyvtártudományt a társadalomtudományok körébe soroljuk. Diszciplináris hovatartozása azonban nem mindenki számára egyértelmű. Ennek egyik oka az, hogy a könyvtárosok képzése eredendően bölcsészkarokon folyt, és részben folyik ma is.

A kétségektől függetlenül a könyvtártudomány művelői mindig is intim viszonyban voltak olyan nyelvészeti természetű kérdésekkel, mint a terminológia vagy a szemantikai viszonyok. Ennek példái a természetes és mesterséges nyelvi információkeresés elősegítésének, az információkereső teauruszok készítésének kérdései, bár a természetes nyelvek vizsgálatától – a kezdeti érdeklődés

után – elfordult a könyvtártudomány (Hjørland 2002: 425–30). Ugyanakkor az UNESCO az 57-es kódszám, tehát az alkalmazott nyelvtudomány alá sorol számos, a könyvtártudomány körébe tartozó tevékenységet (Horváth T. 1999: 19).

A címben szerelő *könyvtártudomány* elnevezés helyett sokan az *információtudomány* kifejezést részesítik előnyben. Ezt a szóhasználatot az elmúlt néhány évtized változásai és szemléletváltása messzemenően indokolják. Maga a könyvtáros szakma és talán a tudományos világ is jobban ismeri és gyakrabban használja azonban a *könyvtártudomány* kifejezést. Így írásom címében is ez a kifejezés szerepel, és a következőkben is ezt használom. A leginkább megfelelőnek tekinthető terminus egyébként a *könyvtár- és információtudomány* kifejezés lenne, amely az – egyáltalán nem egységes – angol nyelvű terminológia *library and information science* kifejezésének magyar megfelelője (Koltay–Prókai 2010: 272).

2. A szöveg kitüntetett szerepe

A könyvtártudomány jelenleg legkorszerűbb hazai kézikönyve, a *Könyvtárosok kézikönyve* első kötetének szerkesztői előszavában olvasható, hogy a tudás, az ismeret a könyvtárak számára is szöveg formájában áll rendelkezésre. Ebben az előszóban Horváth Tibor és Papp István (1999: 10) kiemeli, hogy a szöveg egyben elemzés tárgya is, belőle nyerhető azoknak az intellektuális eszközöknek egy része, amelyek a könyvtári technológiában kapnak szerepet. A szöveg ugyanakkor nemcsak az elemzés, hanem a munka tárgya is. Ráadásul a szolgáltatások végső célja is rendszerint szöveg. Ezt úgy is megfogalmazhatnánk, hogy a könyvtártudomány a szövegek nyelvi struktúráinak információs és ismeretstruktúrákká történő átalakítását tanulmányozza.

Szükség van tehát arra, hogy a könyvtártudomány horizontját a szöveg felé tágítsuk. Nem mintha nem irányult volna figyelem korábban is a szöveg felé, ám ez a kérdéskör a szó szoros értelmében vett határterület maradt, többek között azért is, mert a könyvtártudomány középonti fogalmát, az információt inkább a matematikai információelmélet gondolkodását követve vizsgálta. Ez annak ellenére van így, hogy a könyvtári munkában, a szövegek feldolgozása és értelmezése során számos munkafolyamatban és területen érintkezik a nyelvtudomány alapvető kérdéseivel, a nyelvhasználat, a nyelv és a gondolkodás elemi és összetett problémáit egyaránt tekintve.

A könyvtári tevékenységeken belül a működés alapvető feltételét az a reprezentációk készítésében megvalósuló folyamat biztosítja, amelyet a könyvtártudomány tartalmi feltárásnak nevez. A könyvtártudománynak egyaránt van fizikai és kognitív paradigmája. Az előbbi az informatív objektum anyagi voltát és változatlan jellemzőit hangsúlyozza, így nem foglalkozik a megismeréssel és a jelentéssel. A kognitív paradigma a szöveg önkényes és változékony jellegét nézi, és felismeri, hogy a szöveg témájának meghatározásához szövegen kívüli elemeket kell behoznunk a rendszerbe. Az információ e két paradigma által képviselt tényezők kapcsolatának az eredője, továbbá társadalmi termék, amely a nyelvhez hasonlóan jelrendszer. Nem egyes létrehozóinak és a felhasználóknak a függvénye, hanem azoknak a kulturális, történeti és közös jelentéseknek a kontextualizálása, amelyekhez létrehozói nyúlnak, és amelyeket felhasználói az interpretálásához alkalmaznak (Raber–Budd 2003: 509). Bár ez a felismerés megszületett, a könyvtártudomány nem ismer olyan kettősséget, mint nyelvtudományban a beszéd és a nyelv, ezért az *információ* szónak kettős funkciót, a szöveg és a kontextus funkcióját egyaránt jelölnie kell.

A szöveg középpontba állítása mindenesetre már önmagában is mutatja, milyen sok kapcsolódási terület van a nyelvtudomány és a könyvtártudomány között. A szövegek értelmezésének szintje az, ahol a könyvtártudomány közvetlenül találkozik a nyelvtudomány alapkérdéseivel, tágabb értelemben a nyelv és a gondolkodás szintjeivel, összetett struktúráival.

Békési Imre, Petőfi S. János és Vass László (1999: 11–6) kijelöli a szemiotikai szövegten feladatait. Ezek közül a könyvtártudományi megközelítés a kommunikáció szituációs-specifikus aspektusához kapcsolódik elsősorban, hiszen abban a szövegalkotók és szövegbefogadók kompetenciája, illetőleg a kettő egymáshoz való viszonya, valamint a különféle kommunikációs-szituációkban való részvételükre vonatkozó, domináns intenciójuk játssza a döntő szerepet (Koltay 2001: 19).

A szemiotikai szövegten szemléletmódja – teszi hozzá Lengyel Zsolt (1992: 159) – holisztikus és integratív kell, hogy legyen. Egyesítenie kell magában az elméleti nyelvészet, a pszicholingvisztika, a szociolingvisztika és a neurolingvisztika eredményeit. Messzemenően interdiszciplináris tehát.

Horváth Tibor (1999: 61) kiemeli, hogy a könyvtártudomány nézőpontjából is mennyire fontos a kognitív tevékenységek és modellek lehető legjobb megismerése. Megjegyzi ugyanis, hogy a szöveg befogadójának tudatában kognitív struktúrák élnek, a befogadónak előzetes tudása van. A tudat megalkotja az üzenetet a már meglévő kognitív struktúrájának a segítségével, beépíti abba a modellbe, amelyet addigi tudása alapján a valóságról épített. Ehhez kapcsolódóan Pinto és Gálvez (1999: 365–80) egyenesen azt fogalmazza meg, hogy a könyvtártudomány céljaira használt (tág értelemben vett) szövegelemzésnek van egy kognitív paradigmája, amely több rész-paradigmára osztható. Ezekből érdemes kettőt kiemelniük:

- az információfeldolgozás (information processing) részparadigmája,
- az információ-visszakeresés részparadigmája.

Az előbbi érdeklődésének homlokterében olyan modellek megalkotása áll, amelyek az információ megértését, reprezentációját és szintézisét magyarázzák meg. Ebbe a körbe tartoznak a megértés (szövegértés) modelljei, az olvasás és a feldolgozás modelljei, az információ tárolásának modelljei, valamint az információ létrehozásának a modelljei.

Az átadásra szánt szövegeket a könyvtári dokumentumok őrzik. A dokumentum a forma és a tartalom szétválaszthatatlan egységében foglalja magába a művet mint szellemi terméket (a szöveget) és az információhordozót. Ugyanaz a mű, különböző dokumentumtípusokban és információhordozókon jelenhet meg. Ez nemcsak értelmezési, azonosítási, hanem visszakeresési szempontból is különböző megközelítéseket igényel a könyvtártól. A könyvtári közvetítő nyelvek (információkereső nyelvek, osztályozási rendszerek és metaadatok) egységesítése, szinkronizálása ezért alapvető feladat a feltárások során.

A könyvtártudomány egyik középponti fogalma éppen a dokumentum, amelyet úgy definiálhatunk, mint önálló szellemi terméket, független információegységet, az információk különálló kvantumát, amelynek célja az információ közlése, a tudás átadása (Tószegi 1999: 153). Ebben a meghatározásban és még inkább a könyvtárak gyakorlati tevékenységében nagy szerepe van a kvantumok meghatározásának, ez pedig nyilvánvalóan kapcsolódik a szöveg és annak egységei delimitációjának a kérdéseéhez.

A szövegek delimitációjára megvannak a nyelvészeti eszközeink, hiszen – ahogy azt Bańczrowski Janusz (2000: 245) kiemeli – a felszínen számos jellemző áll rendelkezésünkre, amelyek az írott szövegek esetében főként vizuális jellegűek. A szövegeknek vagy a szövegek elemeinek (például fejezetnek, bekezdésnek) van kezdete (eleje), közepe és vége. A szöveg kezdete és vége megszabja a szöveg határait, és ez nagy jelentőséggel rendelkezik a kommunikációs folyamatban, továbbá lehetővé teszi, hogy a szöveget egységes közleménynek tekinthessük. A formai szempontok ebben az esetben is szorosan a tartalomhoz kapcsolódva segítik az értelmezést.

A könyvtárban megjelenő szöveg formájában, tartalmában, típusában egyaránt sokféle lehet. A könyvtárak történetében folyamatosan változtak a formák, a tartalmak és a hordozóanyagok úgy, hogy az információhordozók történeti változásai szervesen kapcsolódnak a szövegek és a tartalmak változásaihoz.

Korunkat fokozott mértékben olyan nem nyomtatott szövegek létrehozása, terjesztése és befogadása jellemzi, amelyek digitális hordozókon jelennek meg (Lankshear–Knobel 2004). Kérdés viszont, hogy mennyire kötődhetünk egyetlen, statikus technológiához, például a hagyományos, nyomtatott szövegekhez. A nyelv és a nyelvhasználat változik-e annyira, hogy folyamatosan alkalmazkodni kelljen az egyre újabb technológiákhoz. Vajon milyen mértékben változtatták meg az új technológiák a nyelv alapjait? Milyen volt ennek a változásnak az iránya, és melyek a következményei? Jelen-e alapvető változást a közösségi média megjelenése, vagyis az a kétségbevonhatatlan tény, hogy ebben a környezetben az információ felhasználói kommunikálnak is, fogyasztókból termelővé, olvasóból íróvá válnak.

Ezeknek kérdéseknek a megválaszolásakor felmerül annak a lehetősége, hogy ezekre a digitális technológiákra egyszerűen úgy tekintsünk, mint amelyek az írást és az olvasást is magába foglaló, több évszázados társadalmi gyakorlatnak csak újabb eszközei. Ezzel kapcsolatban valószínűleg nem érdemes jóslásokba bocsátkoznunk. Abban viszont bizonyosak lehetünk, hogy a hiperszöveg

nem jelenti a lineáris olvasás megszűnését, mivel bármilyen formában jelenjen is meg az olvasott szöveg, szöveggé az egymást követő információk sorát fűzzük össze. Más kérdés, hogy ezeknek az információknak a sorrendje tudatunkon kívül is rögzítve van-e, mint a nyomtatott dokumentumok esetében (Golden 2009: 88).

A könyvtárban megjelenő szöveg formájának, tartalmának és típusának sokfélesége történetileg is folyamatosan változó hordozóanyagokhoz, információhordozókhoz és megjelenítési technológiákhoz kapcsolódik. Éppen ezért figyelemre méltó kérdés a digitalizált szövegek minőségének a problémája. Mivel a szövegdigitalizálás jelentős része könyvtárakban történik, vagy ezek gyűjteményeit digitalizálják, a könyvtárakban is foglalkoznunk kell a szövegek minőségével. Ez nemcsak a már meglévő és digitalizálandó dokumentumok kiválasztását jelenti, hanem filológiai, szöveggon-dozási feladat is. Ez a feladat jelentkezik a tömeges digitalizálással kapcsolatban. Ilyenkor ugyanis többnyire karakterfelismerő programokkal dolgozunk, amelyek megfelelő ellenőrzés és szerkesztés nélkül nem képesek hibátlan szövegek létrehozására, tehát a digitalizált szövegek körében szöveg-romlás következhet be, és ezzel megfordulhat az a több évszázados folyamat, amelynek során egyre pontosabb és jobb minőségű szövegek jöttek létre a nyomtatással (NCLIS 2006).

A digitális (eleve digitálisan létrejött és digitalizált, azaz analóg formáról digitálisra alakított) szövegek számának megszorodása egyúttal magával hozza a verbális szövegek dominanciájának csökkenését és a multimediális szövegek részarányának növekedését. Ennek megfelelően a könyvtártudomány számára hasznos nyelvészeti keretet adhat a szemiotikai szövegtan (szemiotikai textológia), amely a különféle kommunikációszituációkban létrehozott és befogadott uni- és multimediális kommunikátumok, különösen pedig a szövegnek nevezett multimediális, de dominánsan verbális kommunikátumok interpretálására szolgáló diszciplína (Petőfi S. János 1992: 13). A szemiotikai szövegtan nemcsak ezért fontos, hanem azért is, mert a szigorú értelemben vett nyelvi ismeretekkel operáló nyelvészeti eszköztár mellett használ egy olyan eszköztárat, amely a világra vonatkozó ismereteket is kezelni tudja. Természetesen tudnunk kell, hogy a könyvtártudomány dokumentumfogalma elsősorban és elsődlegesen a verbális szöveg köré koncentrálódik. A „szöveges dokumentum” esetében a nyelvi kódok szerepet játszanak az üzenet továbbításában. Azaz ezekben a dokumentumokban a nyelvi jelek és a vizuális elemek (a tipográfia, a képek, a diagramok stb.) egy egységet képeznek. Ezt az egységet alkotja újra az olvasó. A megértés során a szöveges és a vizuális elemek a szöveg jelentésének egyetlen reprezentációját hozzák létre (Montesi 2009: 95–6).

A könyvtári dokumentum nemcsak verbális természetű, hanem alapvetően írott szöveg, még akkor is, ha egyre gyakrabban érhető el digitális formában. Az utóbbi esetben az *írott szöveg* kifejezés okozhat némi bizonytalanságot, ezért érdemes figyelembe vennünk Bańcerowski (2000: 201) megközelítését, amely rögzített és nem rögzített közléseket különböztet meg, a rögzített közléseket pedig írott és felvett közlésekre osztja. Ennek megfelelően a dokumentum minden esetben rögzített szöveg. A digitális szöveg írott jellegéről pedig érdemes elgondolkoznunk.

3. A reprezentációk

A könyvtártudomány egyik legfontosabb részterülete a már említett reprezentációk létrehozása, amely alkalmazott és általános nyelvészeti diszciplínák területeinek a kölcsönhatásában, metszeteiben jelenik meg. A reprezentációkészítés eszközei azok a dokumentációs és információkereső nyelvek, valamint a referátumok, amelyek elsősorban az alkalmazott nyelvtudomány részeként váltak ismertté.

Pinto (1994: 111–33) a tartalmi feltárást írott szövegek dokumentálás (dokumentációs) tartalomelemzéseként (written text documentary content analysis) kezeli, és ezzel egyaránt megjelöli a könyvtártudomány által vizsgált szöveg (kizárólagosan) írott jellegét, továbbá a tartalmi feltárással kapcsolatát a tartalomelemzéssel. A tartalomelemzés kapcsán érdemes van Dijkot idézni (1996: 9). Szerinte ugyanis nem szabad azzal megelégednünk, hogy „tartalom” elnevezéssel csak a szavak számának és más „megfigyelhető jelenségeknek” a felületes kvantitatív vizsgálatát végezzük el ahelyett, hogy a tartalom komplex dimenzióit, így a szöveg aktuális tagolását, a kohézió modelljeit, bizonyos retorikai jellemzőket és általában a társadalmi interpretáció és a használat szempontjából döntő jelentőségű struktúrákat és stratégiákat vizsgálnánk.

A tartalmi feltárás eszközeinek vizsgálatát már a 20. század második felében alkalmazott nyelvészeti diszciplinának tekintették. Nem véletlen, hogy információkereső *nyelvekről* beszélünk. Az információkereső nyelvek olyan mesterséges nyelvek, amelyek az információk megtalálásában a természetes nyelvből a szakmai nyelvekbe átöröklődő spontán használat okozta nehézségeket hivatottak kiküszöbölni (Ungváry–Vajda 2003: 8). A szabályozott információkereső nyelvek (pl. a tárgyszavas rendszerek) a természetes nyelv alaktani (egytagú szavak, összetett szavak, egybeírás, különírás), nyelvtani (helyesírás, tulajdon- és köznévi állományok, kisbetű-nagybetű, egyes szám és többes szám kérdése), jelentéstani (szinonímia, homonímia és poliszémia) és mondattani (szintaktikai kapcsolatok és szólancok) problémáit törekednek szabályozni, egységesíteni.

Ezeknek az eszközöknek a fejlődéstörténetében megfigyelhető tendencia az információtechnológiai változásokkal (főként a hiperszöveg megjelenésével) párhuzamosan a természetes nyelv irányába mutat. Ez az irány nemcsak azt jelzi, hogy semmilyen közvetítő nyelv nem képes olyan bonyolult tükrözésre, mint a természetes nyelv, hanem azt is, hogy a közvetítő nyelvek is egyre inkább a természetes nyelvhez közelítenek. Az információkereső nyelvek és főleg azok nyelvészeti irányzatainak kutatása, sem a kognitív, fogalmi, sem a nyelvi szintek elemzését nem mellőzheti, mivel azok egymást kiegészítő fogalmi síkok és nyelvi rétegek mentén szerveződnek.

A tárgyszavas információkereső nyelvi reprezentációk készítésében a természetes nyelvi *de facto* és az információkereső nyelvi *de jure* szabályok alkalmazásakor fontos szempont a különböző szinteknek (fogalmi és nyelvi, nyelven belül morfológiai, grammatikai, szemantikai, szintaktikai) és (szinkrón-diakrón) időbeli sikoknak a felismerése és megfelelő értelmű alkalmazása. A természetes nyelvi *de facto* szabályok átöröklődése az információkereső nyelvbe csak a *de jure* szabályok keretein belül érvényes, ez azt is jelenti, hogy a nyelvi kifejezések ennek értelmében átértékelődnek, ezért lehet szó többfajta (formai és tartalmi) szinonímiáról vagy homonímiáról, fogalmi és szerkesztéssel azonosításokról és eltérésekről, színtelolódásokról.

A gondolkodás és a nyelv szintjein elméletileg alapvetően hasonló műveleteket alkalmazunk a nyelvhasználat, a hagyományos humán és könyvtári osztályozás során. Az analízis és a szintézis, az azonosítás és a megkülönböztetés, az osztályozás és a felosztás műveletében, a relációk és elvonatkoztatások során a fogalmi és szemantikai struktúrák hasonló viszonyok alapján szerveződnek (Prókai 2000: 345).

A természetes nyelvből az információkereső nyelvbe átöröklődő tulajdonságok közül a szemantikai potencialitás az egyik legfontosabb kérdéskör. A poliszémia kialakulása a természetes nyelvben egyfelől takarékossgát jelent a nyelvi nyersanyaggal, a szavakkal, másrészt az osztályozhatóság, kategorizálás lehetőségével gazdagítja a gondolkodást. Az információkereső nyelvben azonban az egységesség kérdése visszakeresési szempontból fontosabb lehet a természetes nyelvi sokféleségnél (poliszémia, szinonímia és homonímia kérdésköre).

Az osztályozás művelete a fogalmak esetében a nemfogalmak és fajfogalmak mentén a kategóriákban, a nyelv szintjén az alapnevekben vagy az osztályozó szavakban, a hipo- és hiperonimák viszonyában ragadható meg. A reprezentációk készítésében, a szövegelemzésben ugyanez a hasonlóság a fogalmi-értelmi szinten a téma-réma, grammatikai szinten a szubjektum-predikátum viszonyában fedezhető fel. Az osztályozó és analizáló műveletek egyaránt azt bizonyítják, hogy a fogalmi szint korrelál a nyelvi (szemantikai, grammatikai) szintekkel. Ezek a hasonlóságok ugyanakkor a fogalmi és nyelvi szintek kölcsönös átjárhatósága miatt magukban rejtik az útvonalak felismerésének a nehézségét. A nyelvi szintről hiányzó láncszemek miatt fogalmilag könnyen lépünk egy szinttel följebb vagy lejjebb. A valóság, a fogalmak és a jelentések hálózata a „minden mindennel összefügghet” elv alapján sokféle kapcsolódási lehetőséget biztosít. Ezért fontos az érvényességi tartományok (idő- és térbeli, földrajzi határok) kijelölése.

A könyvtártudomány struktúrájának belső szervezettségét legerősebben a nyelv és a nyelvhasználat határozza meg, azok a folyamatok, amelyekben a különböző szintű nyelvi transzformációk egymásba átalakulnak. A könyvtárban a történeti tudásanyag és gyűjtemény mentén a szinkrón és diakrón nyelvi rendszer egyidejű jelenléte feltételezi a horizontális-vertikális irányú transzformáció, megfeleltetés szükségességét is.

Az információ-visszakeresést olyan humán kommunikációs rendszernek tekinthetjük, amelyben a szövegnek kulcsfontossága van. E rendszer részei egyúttal a szövegekkel interakcióba lépő személyek, valamint a rendszernek és a személyeknek az adott szövegekkel kapcsolatos interakciói.

Nem meglepő, hogy a nyelvészeti megközelítéseknek itt is szerepe van. Az információ-visszakérés ugyanis – ahogy azt Pinto és Gálvez (1999: 374) megfogalmazza – olyan humán kommunikációs rendszer, amelyben a szöveg kulcsfontosságú szerepet játszik. E rendszer részeit képezik a szövegekkel interakcióba lépő személyek, valamint a rendszernek és a személyeknek az adott szövegekkel kapcsolatos interakciói is.

- Az információkeresés egyik lényeges, de nem kizárólagos feltétele,
- hogy szavakat használunk hozzá;
- hogy a dokumentumokat megfelelő szavak jellemezzék;
- hogy ezek a szavak hol helyezkednek el (Ungváry–Vajda 2003: 2).

Mindezekhez ugyanakkor annak az alapvető szemantikai feltételnek kell járulnia, hogy aki információt keres, annak meg kell értenie azt, amit talált (Kuhlthau 2004: 42–3.).

Amikor információt keresünk, elfogadható válaszokat várunk a kérdésünkre. Ebben segítségül szolgálhat az extenzió és az intenzió (Bańcerowski 1999: 214). Az e két fogalom közötti különbségtétel némileg hasonlít a könyvtártudomány általános kategorizációfogalmához. Extenzió az, amikor a *tehén* szót kiterjesztjük a világ teheneinek összességére, az intenziót ezek meghatározó jellemzői alkotják, tehát a *szarvasmarha* szóval írhatók le (Budd 2011a: 61).

Segíthetnének, de nem igazán működnek a statisztikai alapú számítógépes nyelvelemzési eljárások. A keresőszavak megválasztásának azonban stilisztikai, szemantikai, emocionális és kognitív okai is vannak, amelyeket a statisztikai eljárások legtöbbször figyelmen kívül hagynak. A terminológiai problémák többsége nyelvszokással és nyelvhasználattal kapcsolatos kérdéskör, amely a nyelv és a gondolkodás szintjeihez egyszerre kapcsolódik. A fogalmi és a jelentéstani szintek szinkronizálása vezethet a megfelelő terminológia alkalmazásához és értelmezéséhez.

Az információkeresésben, a jelentések egyértelműsége tekintetében hatékony segítséget jelent a szótárak alkalmazása. A szótárak mellett azonban fel kell használnunk a lexikonokat és az enciklopédiákat, hiszen a személy-, földrajzi és intézményneveket stb. is kezelniük kell. Az ilyen feldolgozás ugyanakkor feltételezi az emberi közreműködést. Megközelítésünknek pedig a szó szorosabb értelmében vett szemantikainak és nyelvfüggőnek kell lennie (Crystal 2004).

Egy másik kérdéskör, amelyről már részben szoltunk, a referátumkészítés. Vizsgálata az interdiszciplináris megközelítés „iskolapéldájának” tekinthető. Ennek egyik (alapvetően triviális) oka, hogy referátumok nemcsak könyvtárakban készülnek, hanem kiadóvállalatok is fontos helyet foglalnak el benne. Emellett a tudományos cikkeket publikáló szerzők többsége szembetalálja magát azzal a feladattal, hogy írásához referátumot kell készítenie. Ez még akkor is így van, ha a tudományos közélet nem igazán fogadta be az ennek a műfajnak a szabatos megjelölésére használható *autoreferátum* szót (Koltay 2003: 9–14).

A referátum természetes nyelvi, verbális (nem multimediális) szöveg, amelynek a szövegség minden kritériumának meg kell felelnie (Pfeiffer–Jäger 1980: 5). Természetes nyelvi szövegek meghatározva a referátumot elkülöníthetjük minden olyan úgynevezett *kvázireferátumtól*, amely nem mutatja fel a szövegség jegyeit, ám sok esetben alkalmazzák referálási feladatok megoldásakor, főként akkor, ha gépi (számítógéppel végzett) referálást tűznek ki célul. Műfaji sajátosságait széles körben vizsgálja számos, az idegen nyelvek (főként az angol mint idegen nyelv) oktatási módszertanára koncentrálnak alkalmazott nyelvészeti diszciplína. A referálást több tudományterület tekintheti vizsgálata tárgyának. A két meghatározó tudományterület azonban a könyvtártudomány és a nyelvtudomány. Mivel a lényege információk sűrített reprezentációinak a létrehozása, szorosan kapcsolódik a szövegértés kérdésköréhez, még akkor is, ha tudjuk, hogy jelentős különbség van a szokványos szövegértés és a referálás között (Koltay 2003: 33–6).

Nyelvészeti elvek, nyelvi jellemzők többé-kevésbé közvetlenül is hasznosíthatók egy-egy könyvtártudományi kérdés megoldásában. Ilyen kérdés az indikatív és az informatív referátumok egymástól való megkülönböztetése, amely az említett tartalmi feltárás fontos problémái közé tartozik. A megkülönböztetésre számos szempontunk van, a leginkább kézzelfogható a következő szempont. Az indikatív referátum kizárólag indikatív, az informatív típusú referátum kizárólag informatív nyilatkozatokból (megnyilatkozásokból) áll. Az indikatív nyilatkozat lényege az, hogy az elsődleges dokumentumra való hivatkozást (referenciát) tartalmaz, amelynek (gyakran implicit) tartalma a következő: „a (referált) dokumentum...”, „a dokumentum(ban)...” stb. (Koltay 2003: 20–3).

4. Az írástudás új formái

A könyvtártudomány interdiszciplináris kapcsolatainak újabb szála az írástudás új formáihoz vezet. Ezek közül a formák közül talán a két legfontosabb közé tartozik az *információs műveltség* és a *digitális írástudás*.

Ebből a két elnevezésből is látszik, hogy az angol nyelvben használatos *literacy* szót legalább kétféleképpen magyarázhatjuk: lehet *írástudás* vagy *műveltség*. A *literacies* szó esetében, magyar nyelven kevésbé látszik célszerűnek a többes szám használata, tehát inkább az *írástudás új formáiról* vagy *típusairól* beszélünk. Az írástudásnak annyiféle formája van, ahányféle az írás és az olvasás társadalmi gyakorlatának és fogalmainak összessége (Street 1984: 1). Meghatározható úgy is, mint céljuknak megfelelő és az adott közösség által értékesnek tekintett szövegek olvasásának, interpretálásának és létrehozásának a képessége. Ez a szöveg lehet verbális vagy más természetű, megjelenhet bármilyen hordozón (Elmborg 2006: 195). Korunk írástudásai a funkcionális írástudás kontextusába is beilleszkednek. A funkcionális írástudást úgy határozhatjuk meg, mint nyomtatott és írott információk felhasználását annak érdekében, hogy személyes céljainkat elérjük, tudásunkat fejlesszük (Bawden 2001: 222). Az írástudás bármelyik formáját vizsgáljuk is, aligha kétséges, hogy az írástudások szövegekkel való interakciót jelentenek. A megértés (szövegértés) ennél fogva az egyik olyan folyamat, amely már a hagyományos értelemben vett írástudás kapcsán is a figyelem középpontjában állt, és amely kétséget kizáróan pszicholingvisztikai és kognitív tudományi kutatási terület.

Az írástudás új típusai közül a talán legrégebbi és legismertebb az *információs műveltség*, amely azonban inkább csak a könyvtárosok körében ismert fogalom (Bawden–Robinson 2009: 181). A szélesebb körű ismertségre esélyes *digitális írástudás* az írástudás és a műveltség több típusát fogja át, a funkcionális írástudás keretébe beleértve az írást, az olvasást és a számolást is. Magában foglalja az értő olvasást és a megszerzett információk kritikus kezelését. Részét képezi az információs és kommunikációs technikák hatékony használata, viszont nem korlátozódik ezekre (Molnár et al. 2005).

Az írástudás új formái igazi interdiszciplináris kutatási tárgyat jelentenek. Vizsgálatukban érintve vannak többek között az irodalomelmélet, a kommunikáció- és médiatudomány, a könyvtár- és információtudomány, a retorika és – természetesen – a nyelvtudomány képviselői is (Hobbs 2006: 15–6). Ennek a vizsgálódásnak fontos meghatározója, hogy korunk kommunikációja jelentős részben már nem eredeti szövegek létrehozása, hanem meglévő információk kiválasztása, elrendezése, szűrése és újraalakítása úgy, hogy közben mindez magába foglalja a kommunikáció megfelelő technológiájának a megválasztását is (Geisler et al. 2001: 286). Ezzel összefüggésben azonban egyre inkább arra van szükség, hogy ne az információ diszkrét egységeit keressük meg a szövegekben, hanem, hogy látszólag egymással nem összefüggő szövegeknek és gondolatoknak adjunk új értéket azzal, hogy összekapcsoljuk és koherenssé tesszük őket. A digitális információ burjánzása közben a tudás egyre kevésbé magukban a szövegekben lelhető fel, hanem a belőlük nyerhető jelentések közös létrehozásában (Kapitzke 2003: 8).

Az írástudás új formáinak fontos eleme az információhoz való kritikus viszonyulás. A kritikus olvasásnak és írásnak számot kell tartania a pszicholingvisztika érdeklődésére, hiszen fontos szerepet játszik bennük az önszabályozás és a metakognitív működések.

Az írástudás új formáival kapcsolatos nyelvészeti természetű összefüggés az is, hogy az írás fejleszti a kritikus gondolkodást, és fejleszthető az írás célzott gyakorlásával. A gondolkodás és az írás elválaszthatatlanok egymástól: a gondolkodás konkrét reprezentációja az írás. Az írás a tanulás internalizálásának, a tapasztalatok tudássá való átalakításának is az eszköze. Az írás folyamán új tudás jut felszínre, mivel új összefüggéseket látunk meg (Sheridan 1992: 93).

5. További interdiszciplináris kapcsolatok

Az interdiszciplináris kapcsolatok, a határterületek vonatkozásában kulcsfontosságú a szemiotika, a könyvtártudomány és a terminológia kapcsolata, mivel a szemiotika és a könyvtártudomány érdeklődése egyaránt kiterjed a tartalom és annak reprezentációi, a jelölt és a jelölő, a hivatkozott tárgy és a hivatkozás, az informatív (információs) objektumok közötti kapcsolat természetének a vizsgálatára.

A jelek, a szöveg és az információ kapcsolata a beszéd és a nyelv (a saussure-i *langue* és *parole*) természetének vizsgálatával közelíthető meg jól. A könyvtártudomány azonban nem ismer ilyen kettősséget, ezért az *információ* szónak kettős funkciót, a szöveg és a kontextus funkcióját kell jelölnie (Raber–Budd 2003: 513).

Ahogy a nyelvi folyamatoknak lehet szinkrón és diakrón szempontú vizsgálata, úgy az információ is tekinthető ezekből az aspektusokból. Mint szöveg az információ is bizonyos invariáns tulajdonságokkal rendelkezik, amelyek jelenléte potenciálisan informatívva teszi az adott objektumot. Mint tartalom az információ szinkrón és változtatható abban az értelemben, hogy az értékek és a tartalom jelentése megváltozhatnak a szöveg perspektívájának változásával. Erre a változásra befolyással van az idő és az intertextualitás is (Raber–Budd 2003: 514).

Számos közös vonást találunk a nyelvtudomány és a könyvtártudomány között a relevancia keresése kapcsán. A legmarkánsabban Sperber és Wilson (1986) által képviselt relevanciaelmélet leginkább a pragmatikára gyakorolt jelentős hatást. Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy a nyelvészeti pragmatika és a könyvtártudomány között éppen a nyelven kívüli ismeretek – már fentebb említett – kiemelt kezelése folytán szoros kapcsolat van.

Yus Ramos (1998: 305–45) szerint a relevanciaelmélet a következőket feltételezi:

- Minden nyilatkozat (megnyilatkozás) többféleképpen interpretálható, és minden interpretáció megfelel a nyelvi kódolt információknak.
- A megnyilatkozás címzettjét nem minden interpretáció érinti párhuzamosan: vannak olyan interpretációk, amelyek feldolgozása munkaigényesebb másoknál.
- A címzettek rendelkeznek egy, az interpretációk kiértékeléséhez szükséges általános kritériummal.
- Ez a kritérium elég erős ahhoz, hogy kizárjon más interpretációkat, így ha a kritériumnak megfelelő interpretációt megtalálja, nem keres tovább.
- A relevancia a társalgás céljainak vagy a társalgás résztvevői céljainak való hasznos megfelelés. A relevanciát a feladó olyan informatív intenciójának tekinthetjük, amely a címzett kognitív környezetének módosítására irányul. Figyelembe kell azonban vennünk, hogy a feladó céljainak elérése mellett a címzettel közös, a társalgás sikeressége érdekében tett erőfeszítésüknek is középponti helyet elfoglalnia.

A könyvtártudománynak mindig is fontos kérdése volt a relevancia meghatározása. A relevanciát viszonyulások rendszereként kezeli, és ez a szemléletét megítélésünk szerint közelíti a nyelvészetéhez. Hasonló vonás a relevancia két oldalról történő vizsgálata, amelyben a rendszer és a felhasználó kettőssége lényegében megfeleltethető a feladó és a címzett kettősének. Cosijn és Ingwersen (2000: 533–45) szerint elsősorban Saracevic munkássága, főként Saracevic (1996) nyomán többféle relevanciát szokás megkülönböztetni. Ezek közül tárgyunk szempontjából a legfontosabb a motivációs vagy affektív relevancia, amely a felhasználó és az információs objektumok intenciói, céljai és motivációi közötti kapcsolat. A motivációs relevancia az elégedettség, a siker és a megvalósulás kritériumai alapján inferencia útján valósul meg. Szerintük az információ részben úgy tekinthető, mint olyan valami, amely, ha felfogjuk, befolyásolja és átalakítja a vevő tudásának állapotát, így kapcsolódik a Searle (1984) által definiált intencionalitáshoz.

A *relevancia* igen összetett témaköréből emeljük ki azoknak a tanulságoknak egy részét, amelyeket a nyelvtudományból szűrhet le a könyvtártudomány. A Sperber és Wilson (1986, 1995) által kidolgozott pragmatikai relevanciaelmélet ilyen. Az ebben szereplő kognitív elv és a kommunikatív elv megkülönböztetése és összekapcsolása a könyvtártudomány közvetlen érdeklődésére tarthat számot, és felhasználható arra, hogy megmagyarázzuk, mi a különbség és a hasonlóság a között, amit egy személy relevánsnak ítél, vagy amit egy rendszer ad ki (Budd 2004: 454–8).

A relevancia nagymértékben meghatározza a jelentést. Az információ-visszakeresés során jelentkező nehézségek forrása többek között a poliszémia és a homonímia. A „hagyományos” adatbázisokban, ahol egyrészt ellenőrzött tartalmakra keresünk (tehát információ-visszakereső nyelvet használunk), másrészt a keresés mezőkre korlátozható, ez kevésbé okoz gondot.

A könyvtártudomány gondolkodása szorosan kapcsolódik a tudás meghatározásához és hasznosításához is. Mindez felkeltette nyelvészek érdeklődését is. Bańcerowski (2002: 137–9) szerint

a valóságban a szavak, a mondatok, a szövegek nem tartalmaznak és nem is tartalmazhatnak semmilyen tudást. A tudás csak az élőlényekben, az élőlények agyában létezik és létezhet. Más létezési formája nincs, és ez mindenfajta tudásra vonatkozik, a nyelvi és a nyelven kívüli, az elméleti és a gyakorlati, a velünk született és a megszerzett, az igaz és a hamis, a tudatosult és a nem tudatosult tudásra egyaránt. Kiemeli, hogy az átadott vagy a felfogott jelek mindig valamilyen fizikai jelenségek, szignálok vagy valamilyen konkrét tárgyak. A jelek azért emberi produktumok, mert az ember egyrészt „megadja” a nekik megfelelő formát, amelyhez hozzárendeli a releváns tulajdonság státuszát; másrészt pedig hozzárendeli a jelentésüket, vagyis azt, hogy mi helyett mit fog használni, milyen tudást fog velük helyettesíteni. Az emberhez viszonyítva tehát minden jel külső objektum, azaz nem létezik az emberben. Ez vonatkozik a nyelvi jelre is. Az emberi agyban legfeljebb csak a jelek formájáról és képzéséről, illetve a hozzájuk rendelt jelentésről stb. szóló tudás internalizálódhat. A nyelvi jel ezzel összhangban csak az előhívó jelszó, szimbólum funkciójában szerepelhet a kommunikációs folyamatban.

A nyelvnek önmagában nincs jelentése – írja Miller (2002). A jelentés nem a nyelv belső lényegéből fakadó tulajdonsága, hanem annak a tárgynak a függvénye, amelyre egy-egy adott szó vagy mondat vonatkozik, utal. Ez annak ellenére van így, hogy legtöbbször természetes módon feltételezzük: bármi, amit mondunk és teszünk, minden információ, tulajdonképpen minden üzenet, amelyet küldünk és fogadunk, minden, amit olvasunk és írunk, annak van jelentése. Miller nem nyelvész, hanem azokat a kétségeket igyekszik alátámasztani, amelyek a tudás menedzselésével és az arra épülő tudásmenedzsmenttel (más terminológiát használva ismeretkezeléssel) kapcsolatosan felmerülnek. Az ezzel kapcsolatos, sokszor ellentmondásos érveléseket is felvonultató viták messze meghaladják a nyelvtudomány és a könyvtártudomány interdiszciplináris kapcsolatainak a tárgyalását, ezért csak annyiban foglalkozom velük, amennyiben a tudás és az információ természetére vonatkozóan értékes gondolatokkal szolgálnak.

Amit kezelni, menedzselni tudunk, az az információ. Ezért mondja Wilson (2002), hogy minden, ami az agyon kívül van, és manipulálható valamilyen módon, az adat, ha egyszerű tényekből áll, vagy információ, ha az adatok beágyazódnak a befogadó számára releváns kontextusba. Az érték nem a tárolt információban van, hanem a belőle létrehozott tudásban. Az információ tehát csupán az a hordozó, amelynek segítségével emberi válaszokat váltunk ki. A tudással szemben az információ statikus. Arra vár, hogy értelmezzék. Azonos információk különböző jelentéseket válthatnak ki.

Wilson szerint az információ és a tudás jellemzőinek összevetése azt mutatja, hogy az információ nemcsak statikus, hanem személyektől független, explicit, könnyen sokszorosítható, könnyen szétszűrhető, nincsen belső lényegéből fakadó jelentése. A tudás ezzel szemben dinamikus, személyfüggő, rejtett (tacit), létre kell hozni (nem sokszorosítható), főként szemtől szemben terjeszthető (nem szétszűrhető), jelentését személyesen kell meghatározni. Az információból az emberi interpretáció pillanatában lesz tudás. Szerinte a tudás magában foglalja a megértés és a tanulás mentális folyamatait, amelyek csakis és kizárólag az agyban folynak le, bár sok közülük a külvilággal és embertársainkkal való interakcióban valósul meg. Tudásunkat csak kijelentésekben tudjuk kifejezni. Ezek a kijelentések viszont nem azonosak a tudással. Ezek alkotják az információt, amelyet mások befogadhatnak, megérthetnek, és saját tudásukba építhetnek.

Erre mintegy rímelt az a megállapítás, miszerint a tudást nem közvetlenül adjuk át egymásnak. Az emberek közötti kommunikáció nem azon alapul, hogy az adó átadja a tudását a vevőnek, és a vevő ezt befogadja, elsajátítja, rögzíti. Ilyen értelemben a tudással ugyanaz a helyzet, mint a nyelvvel (Bańcerowski 2002: 138). Nem mond ennek ellent az információ kommunikációelméleti meghatározása sem: az információ kölcsönösen egymásra ható objektumok kommunikációjának objektív tartalma, amely ezen objektumok állapotának megváltozásában nyilvánul meg (Drótos 1993).

Az információtudomány szemléletében a jelentés a retorikán is múlik. A retorika legtöbb definíciója a meggyőzés elemét emeli ki, de tény, hogy a stílus és az ékesszólás mellett a téma és a szolid érvelés is fontos. Indokolt, hogy a retorikát, különösen a szolid érvelést a jelentés részének tekintsük, abban az értelemben legalábbis, hogy az a feladókat és a címzetteket, valamint a közöttük zajló komplex interakciókat magában foglalja (Budd 2011a: 63).

6. Összegzés

A fentiekben a nyelvtudomány és a könyvtártudomány közötti interdiszciplináris kapcsolatokat vizsgáltam meg. Ezeknek a kapcsolatoknak a köre szélesebb annál, amit ez az áttekintés meg kívánt és meg tudott mutatni. A teljesség igényével azonban nem léphettünk fel, már csak azért sem, mert ennek a kapcsolatrendszernek a feltérképezése egy egész monográfiát igényelne. A tartalmi feltárás szerepének tárgyalásával viszont az egyik leggyakrabban felmerülő és a gyakorlat szempontjából talán legfontosabb témakőről kaphattunk képet. Az írástudás új formái pedig minden bizonnyal a globalizált információs társadalom egyik legaktuálisabb kérdését jelentik. És mindez csak két témakör, amelyet érintettünk.

A nyelvtudomány és a könyvtártudomány interdiszciplináris viszonyára olyan összetett kölcsönhatások jellemzőek, amelyek a szövegelemzés és az értelmezés problémáitól a tartalomelemzésen és a feltáráson át a különböző mélységű reprezentációk által az ismerethez, a tudáshoz vezethetnek.

Kiegészítésként említsünk meg néhány olyan témát, amelyekről nem vagy csak kisebb részletességgel szöveltünk, de figyelmet érdemelnek. Mindenekelőtt az információs viselkedést hozhatjuk fel példaként (Shenton–Hay–Gibson 2011), amely a relevanciával is szoros összefüggésben van, de az írástudás új formáit is érinti. Az írásunkban is megemlített témák közül figyelemre méltó a kognitív paradigma részletesebb kifejtése (Budd 2011b). A jelentés kapcsán pedig odafigyelhetünk ennek az igazsággal és az információval kapcsolatos összefüggéseire (Budd 2011a) is.

SZAKIRODALOM

- Bañcerowski Janusz 1999. A nyelvi jelentés és az emberi tudás. *Magyar Nyelvőr* 123: 214–7.
- Bañcerowski Janusz 2000. *A nyelv és a nyelvi kommunikáció alapkérdései*. Szerk.: Nyomárkay István. ELTE. Budapest.
- Bañcerowski Janusz 2002. A természetes nyelv fogalma a nyelvtudományi paradigmák tükrében. *Magyar Nyelvőr* 126: 133–42.
- Bawden, D. 2001. Information and digital literacies: a review of concepts. *Journal of Documentation* 57: 218–59.
- Bawden, D. – Robinson, L. 2009. The dark side of information: Overload, anxiety and other paradoxes and pathologies. *Journal of Information Science* 35: 180–91.
- Budd, J. 2004. Relevance: Language, Semantics, Philosophy. *Library Trends* 52: 447–62.
- Budd, J. 2011a. Meaning, truth, and information: prolegomena to a theory. *Journal of Documentation* 67: 56–74.
- Budd, J. 2011b. Revisiting the importance of cognition in information science. *Journal of Information Science* 37: 360–8.
- Cosijn, E. – Ingwersen, P. 2000. Dimensions of relevance. *Information Processing and Management* 36: 533–50.
- Crystal, D. 2004. *Take care of the sense, and the search engines will take care of themselves*. <http://www.crystal-semantic.com>. (Letöltve: 2005. január 15.)
- van Dijk, T. 1996. Prólogo. In: Pinto, M. – Gálvez, C. (eds): *Análisis documental de contenido*. Síntesis, Madrid, 9–11.
- Drótos László 1993. *Informatikai jegyzetek*. Miskolc. <http://www.bibl.u-szeged.hu/~drotos/informatikai-jegyzetek/>. (Letöltve: 2009. december 28.)
- Elmborg, J. (2006): Critical Information Literacy: Implications for Instructional Practice. *Journal of Academic Librarianship* 32: 192–9.
- Geisler, Ch. et al. 2001. ITex. Future directions for research on the relationship between information technology and writing. *Journal of Business and Technical Communication* 15: 269–308.
- Golden Dániel 2009. Az elektronikus olvasás mintázatai. *Információs Társadalom* 9: 85–93.
- Hjørland, B. (2002). Domain analysis in information science: 11 approaches – traditional as well as innovative. *Journal of Documentation* 58: 422–62.
- Hobbs, R. 2006. Multiple Visions of Multimedia Literacy: Emerging Areas of Synthesis. In: M. McKenna et al. (eds.): *International handbook of literacy and technology*. Mahwah, N.J., Lawrence Erlbaum, 15–26.
- Horváth Tibor 1999. Könyvtártudomány és információtudomány alapjai. In: Horváth Tibor–Papp István (szerk.): *Könyvtárosok kézikönyve*. 1. Alapvetés. Osiris Kiadó, Budapest, 18–75.
- Horváth Tibor–Papp István 1999. Bevezető. In: Horváth Tibor–Papp István (szerk.): *Könyvtárosok kézikönyve*. 1. Alapvetés. Osiris Kiadó, Budapest, 3–17.
- Kapitzke, C. 2003. (In)formation literacy: A positivist epistemology and a politics of (out)formation. *Educational Theory*. 53: 37–53.

- Koltay Tibor 2001. Adalékok a nyelvi közvetítés szövegtani leírásához. In: Békési Imre–Petőfi S. János–Vass László (szerk.): *Szemiotikai Szövegtan* 14. A szövegtani kutatás általános kérdései. JTF, Szeged, 19–27.
- Koltay Tibor 2003. *A referálás elmélete és gyakorlata*. Könyvtári Intézet, Budapest.
- Koltay Tibor–Prókai Margit 2010. Terminológiai változások a XX–XXI. századi könyvtártudományban. *Magyar Terminológia* 3: 269–84.
- Kuhlthau, C. 2004. *Seeking Meaning: A Process Approach to Library and Information Services*. Westport, Connecticut, Libraries Unlimited.
- Lankshear, C.–Knobel, M. 2004. „New” Literacies: Research and Social Practice. <http://www.geocities.com/c.lankshear/nrc.html>. (Letöltve: 2011. december 27.)
- Lengyel Zsolt 1992. Szöveglingvisztikai kérdések a pszicholingvisztika tükrében. In: Békési Imre–Petőfi S. János–Vass László (szerk.): *Szemiotikai Szövegtan* 5. Szövegtani kutatás: témák, eredmények, feladatok. JGYTF, Szeged, 157–9.
- Miller, F. J. 2002. I=0 (Information has no intrinsic meaning). *Information Research* 8. <http://informationr.net/ir/8-1/paper14.html>. (Letöltve: 2009. december 28.)
- Molnár Szilárd et al. 2005. *A hozzáférési pontok humán-infrastruktúrájának fejlesztése, az IT-mentori szakma kialakítása*. <http://www.szmm.gov.hu/download.php?ctag=download&docID=811> (Letöltve: 2009. december 28.)
- Montesi, M. 2009. Aproximación al documento textual desde la perspectiva de los estudios sobre el discurso. *Revista española de Documentación Científica* 32: 92–105.
- NCLIS (2006). Mass Digitization: Implications for Information Policy. NCLIS. <http://permanent.access.gpo.gov/lps86366/MassDigitizationSymposium-Report.pdf>. (Letöltve: 2009. december 28.)
- Országh László (szerk.) 1980. Angol–magyar nagyszótár. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- Petőfi S. János 1992. *Egy poliglott szövegtani-szövegnyelvészeti kutatóprogram*. Oficina Textologica. 1. Kossuth Egyetemi Kiadó, Debrecen.
- Petőfi S. János–Békési Imre–Vass László (szerk.) 2003. *Szemiotikai szövegtan* 15. A szövegtani kutatás általános kérdései, Kép és szöveg, Szöveg és fordítás. JTF, Szeged.
- Pfeiffer-Jäger, G. 1980. Referat und Referieren. *Germanistische Linguistik* 1–2: 1–180.
- Pinto, M. 1994. Interdisciplinary approaches to the concept and practice of written text documentary content analysis. (WTDC). *Journal of Documentation* 50: 111–33.
- Pinto, M.–Gálvez, C. 1999. Paradigms for abstracting systems. *Journal of Information Science* 25: 365–80.
- Prókai Margit 2000. A tartalom formája és a változás logikája. A tartalmi feltárás néhány elméleti kérdése. *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* 47: 340–5.
- Raber, D.–Budd, J.M. 2003. Information as sign: semiotics and information science. *Journal of Documentation* 59: 507–22.
- Saracevic, T. 1996. Relevance reconsidered ’96. In: Ingwersen, P.–Pors, N.O. (eds.): *Information science: integration in perspective*. Royal School of Library and Information Science, Copenhagen, 201–18.
- Searle, J. R. 1984. Intentionality and its place in nature. *Synthese* 61: 3–16.
- Shenton, A.–Hay-Gibson, N. 2011. Information behaviour and information literacy: The ultimate in transdisciplinary phenomena? *Journal of Librarianship and Information Science* 43: 166–75.
- Sheridan, J. (1992). WAC and libraries: A look at the literature. *Journal of Academic Librarianship* 18: 90–4.
- Sperber, D.–Wilson, D. 1986. *Relevance: Communication and cognition*. Blackwell, Oxford.
- Street, B. 1984. *Literacy in Theory and Practice*. Cambridge University Press, Cambridge.
- Tószegi Zsuzsanna 1999. Dokumentumok, információhordozók. In: Horváth Tibor–Papp István (szerk.): *Könyvtárosok kézikönyve*. 1. Alapvetés. Osiris Kiadó, Budapest, 152–99.
- Ungváry Rudolf–Vajda Erik 2003. Az információkeresés szavai. *Tudományos és Műszaki tájékoztatás* 50: 479–90.
- Wilson, T. D. 2002. The nonsense of „knowledge management”. *Information Research* 8 <http://informationr.net/ir/8-1/paper144.html>. (Letöltve: 2009. december 28.)
- Yus Ramos, F. 1998. A decade of relevance theory. *Journal of Pragmatics* 30: 305–45.

Koltay Tibor

főiskolai tanár

Szent István Egyetem

Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógiai Kar
Informatikai és Könyvtártudományi Tanszék

Prókai Margit

egyetemi docens

Szent István Egyetem

Alkalmazott Bölcsészeti és Pedagógiai Kar
Informatikai és Könyvtártudományi Tanszék

SUMMARY

*Koltay, Tibor – Prókai, Margit***On interdisciplinary relationships between linguistics and Library and Information Science**

There are a substantial number of interdisciplinary connections between linguistics and library activities with their underlying discipline, Library and Information Science (LIS). The latter is often regarded as a type of applied linguistics. The common denominator between the two disciplines is that both are interested in the study of text. Meanwhile the prevalence of digital media results in an abundance of post-typographic forms of text production that requires new literacies. If we regard it to be a documentary analysis of texts, LIS has a cognitive paradigm and the methods of semiotic textology can be utilized in it. One of the central categories of LIS is the document, the delimitation of which can be handled by linguistic means. LIS is interested in the study of relevance with an evident relationship to Sperber and Wilson's relevance theory. The most important connection between linguistics and LIS can be discovered in the need of representations of textual content, meaning, sense and knowledge, like indexes and abstracts.

Keywords: interdisciplinarity, library and information science, textual linguistics